

Вільям ШЕКСПІР

БАГАТО ГАЛАСУ
З НІЧОГО

КОМЕДІЯ
ПОМИЛОК

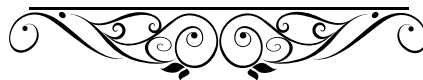
*Переклад з англійської
Ірини СТЕШЕНКО*

Київ
"ЗНАННЯ"

БАГАТО ГАЛАСУ
З НІЧОГО

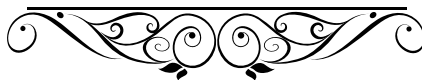
ДІЙОВІ ОСОБИ

Дон Педро, принц Арагонський.
Дон Хуан, його побічний брат.
Клавдіо, молодий дворянин з Флоренції.
Бенедикт, молодий дворянин з Падуї.
Леонато, правитель Мессіни.
Антоніо, його брат.
Балтазар, слуга дона Педро.
Бораччо, } з пошту дона Хуана.
Конрад, }
Кизил, старший дозорець.
Дрючок, його помічник.
Отець Франціск, чернець.
Протоколіст.
Хлопчик.
Геро, дочка Леонато.
Беатріче, небога Леонато.
Маргарита, } камеристки Геро.
Урсула, }

Дія відбувається в Мессіні.

ДІЯ 1

СЦЕНА I

Перед домом Леонато.

Входять Леонато, Геро і Беатріче з гінцем.

Леонато. Довідався я з цього листа, що дон Педро Арагонський прибуде сьогодні ввечері до Мессіни.

Гонець. Він уже недалеко: було миль зо три відсіть, як я залишив його.

Леонато. А скільки дворян утратили ви в цьому бою?

Гонець. Загалом небагато, а з вельможних — нікого.

Леонато. Перемога — подвійна перемога, коли переможець приводить додому військо без втрат. У листі написано, що дон Педро вельми вшанував молодого флорентійця на ім'я Клавдіо.

Гонець. Який цілком на те заслужив, і дон Педро, згадавши про нього, лише віддав йому належну честь. Цей Клавдіо перевершив усе, чого можна було сподіватись від його молодих літ: в образі ягняти бився як лев. Одне слово, він до такої міри перевершив усі сподівання, що це перевершує моє вміння розповідати.

Леонато. Він має дядька тут, у Мессіні, якого дуже втішають такі звістки.

Гонець. Я передав уже йому листи; дядько так зрадив, що радість його від природної соромливості була трохи схожа на смуток.

Леонато. Він заплакав?

Гонець. Так і залився сльозами.

Леонато. Зворушення перехлюпнуло через край! Що може бути щиріше за обличчя, ось так умите? Наскільки краще лити сльози з радощів, аніж радіти сльозам!

Беатріче. Скажіть, будьте ласкаві, синьйор Шпага уже повернувся з війни чи ні?

Гонець. Я нікого не знаю з таким ім'ям: у нашому війську не було такого воїна.

Леонато. Про кого це ти питаєш, небого?

Геро. Моя кузина має на думці синьйора Бенедикта з Падуї.

Гонець. О, він повернувся; такий же веселий жартун, як і був.

Беатріче. Він порозвішував тут, у Мессіні, оголошення, викликаючи Купідона на змагання в стрільбі гострими стрілами; а блазень мого дядечка, прочитавши той виклик, розписався за Купідона і запропонував йому змагатися тупими стрілами, що ними полюють на птахів. Скажіть, будьте ласкаві, чи багатьох людей убив він і з'їв за цю війну? Тобто чи багатьох він убив? Бо всіх, кого він уб'є, я пообіцяла з'їсти сама.

Леонато. Далєбі, небого, ти надто гостро нападаєшся на синьйора Бенедикта; він ще побореться з тобою, в цьому я не сумніваюсь.

Гонець. Він дуже відзначився у цій війні, синьйоро.

Беатріче. Мабуть, у вас запліснявіли харчі, а він допоміг вам їх доїсти. О, він найхоробріший ненажера! Шлунок у нього чудовий!

Гонець. Він і воїн добрий, синьйоро.

Беатріче. З синьйорою він воїн добрий; а який він з кавалером?

Гонець. З кавалером він — кавалер, з воїном — воїн; він повен найрізноманітніших чеснот, гідних глибокої поваги.

Беатріче. Ваша правда, він таки всього, повен: справді чоловік із начинкою. Що ж до якості тієї начинки... А втім, усі ми — люди смертні.

Леонато. Не судіть моєї небоги надто суворо, добродію. Між нею і синьйором Бенедиктом іде, так би мовити, жартівлива війна; не можуть вони зустрітись, щоб не позмагатися дотепами.

Беатріче. На жаль, він ніколи не виграє! Завжди зрізається! В нашій останній сутичці чотири з його п'ятох розумових здібностей повтікали каліками, і залишилася в нього одна-єдина, яка ним і керує. Коли він має хоч трохи глузду, цього вистачить бодай на те, щоб відрізнити його від його коня. Не єдине багатство, яке йому залишилось і з якого можна довідатися, що він істота розумна. А з ким він тепер приятелює? Адже ж у нього щомісяця новий побратим.

Гонець. Чи це можливо?

Беатріче. Дуже навіть можливо: його вірність подібна до форми його капелюха, що міняється залежно від моди!

Гонець. Я бачу, синьйоро, що цей кавалер не вписаний у ваші почесні книги.

Беатріче. Ні! Коли б це було так, я попала б усі мої книги. А все ж таки, з ким він тепер приятелює? Невже-таки не знайшлося якого молодого шалапутя, що був би ладен помандрувати з ним хоч і до самого чорта?

Гонець. Він найчастіше буває в товаристві шляхетного Клавдіо.

Беатріче. О Господи! Він причепиться до нього, як хвороба: він справжня пошесть, гірший за чуму; а хто ним заразиться, той відразу втратить розум. Рятуй Боже шляхетного Клавдіо! Якщо він захворів на Бенедикта, то лікування стане йому в тисячу лір.

Гонець. Дозвольте мені бути вашим другом, синьйоро.

Беатріче. Зробіть ласку, добрий друже.

Леонато. Зате ти ніколи не втратиш розуму, небого.

Беатріче. Ні, хіба що в січні раптом настане спека.

Гонець. А ось і дон Педро йде.

Входять дон Педро, дон Хуан, Клавдіо, Бенедикт і Балтазар.

Дон Педро. Найдобріший мій синьйоре Леонато, ви вийшли назустріч вашим турботам. У світі вже так заведено — ухилитися витрат, а ви самі їх шукаєте.

Леонато. Турбота ще ніколи не відвідувала моєї господи в особі вашої високості. Адже коли зникає турбота — залишається вдоволення і спокій, а коли ви покидаєте мене — залишається смуток, і щастя прощається зі мною.

Дон Педро. Ви надто охоче берете на себе тягар турбот. Це, здається, ваша доня?

Леонато. Її мати не раз мені це казала.

Бенедикт. А ви хіба сумнівалися в цьому, синьйоре, що запитували її?

Леонато. Ні, синьйоре Бенедикте, — адже ж ви тоді були ще дитина.

Дон Педро. Маєте, синьйоре Бенедикте! Тепер ми можемо уявити собі, ким ви стали, коли зробились дорослим чоловіком. Обличчя синьйорини красномовно свідчить, хто саме її батько. Бажаю вам щастя, синьйорино: ви дуже схожі на вельми достойного батечка!

Бенедикт. Хоч синьйор Леонато й батько їй, проте я переконаний, що вона й за цілу Мессіну не погодилася б, щоб його голова спинилася в неї на плечах, дарма що вона така схожа на нього.

Беатріче. Дивуюся, і що то вам за охота базікати не вгаваючи, синьйоре Бенедикте; адже ж ніхто вас не слухає.

Бенедикт. Як, моя найдорожча синьйоро Зневаго! Ви ще живі?

Беатріче. Чи то ж можливо, щоб зневага померла, коли вона може житись такою ситою стравою, як синьйор Бенедикт? Сама чемність повинна обернутися в зневагу, коли ви з'явитесь перед її очима.

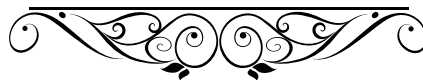
Бенедикт. Тоді чемність стане зрадницею. Проте, що не кажіть, а в мене закохані всі дами, крім вас однієї. Я бажав би, щоб серце моє не було таке жорстоке, бо, далєбі, жодної з них я не люблю.

Беатріче. Це велике щастя для жінок! А то довелось б їм терпіти жахливого поклонника в вашій особі. Дякувати Богові і моїй холодній крові, я в цьому дуже подібна до вас. Волію краще слухати, як мій собака гавкає на ворону, ніж як кавалер присягається, що кохає мене.

КОМЕДІЯ ПОМИЛОК

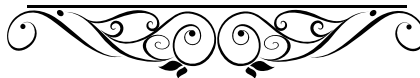
ДІЙОВІ ОСОБИ

Солін, князь Ефеський.
Егеон, купець із Сіракуз.
Антіфол
Ефеський, } брати-близнята, сини Егеона та
Антіфол } Емілії, але незнайомі один з одним.
Сіракузький,)
Дроміо Ефеський, } брати-близнята, слуги
Дроміо Сіракузький, } обох Антіфолів.
Балтазар, купець.
Анджело, золотар.
Перший купець, друг Антіфола Сіракузького.
Другий купець, кредитор Анджело.
Пінч, шкільний вчитель.
Емілія, дружина Егеона, абатиса монастиря в Ефесі.
Адріана, дружина Антіфола Ефеського.
Люціана, її сестра.
Люція, служниця Адріани.
Куртизанка.
Тюремник, стражники, почет і слуги.

Місце дії — Ефес.

ДІЯ 1

СЦЕНА I

Зала в палаці князя.

Входять князь, Егеон, тюремник, стражники
та почет.

Егеон

Не зволікай. Суди мене, Соліне,
І вироком скінчи мої боління.

Князь

Не захищайся, купче сіракузький.
Чиню я безсторонньо і нізашо
Законів не порушу. З ворожнечі
І розбрату постала та образа,
Якої нам завдав ваш лютий князь,
Повівшись круто з нашими купцями,
Людьми статечними. Сердегам злота
Забракло викупить своє життя.
Тоді його указ жорстокий був
Їх кров'ю скріплений. Із дня того
Ми співчуття утратили й до вас.
Коли смертельні почалися чвари,
Ми ухвалили на старійшин раді

Порвати всі стосунки торговельні
Між нашими ворожими містами.
Ще більш: коли уродженець Ефеса
У Сіракузах з'явиться на ринку,
І, навпаки, як сіракузець раптом
До гавані Ефеської причалить, —
То вмерти мусить, а його добро
У князя власність зразу переходить.
Якщо він тисячі не сплатить марок
І голови не викупить своєї.
Твоє ж майно, хоч як його цінуй,
Не варте й сотні марок; через те —
Закон засуджує тебе до страти.

Егеон

Я втішений. Як зайде сонце ясне,
Від присуду мое страждання згасне.

Князь

Скажи нам, сіракузцю, коротенько,
Чому покинув ти свій рідний край;
Навіщо ти приїхав до Ефеса?

Егеон

Ти зажадав найтяжчого від мене:
Щоб мовив я про муки невимовні...
Але, щоб знав весь світ, що я вмираю
Не за ганебний злочин, а за те,
Що підкоривсь природі, — я скажу
Все, що мій сум сказати мені дозволить.
Я родом з Сіракуз; там одружився;
І ми з дружиною були б щасливі,
Коли б не наша злоповісна доля.
Жили ми в радощах; достатки наші
Зростали все через численні й вдалі

Мої поїздки в Епідамн, аж доки
Мій фактор не помер; турбота ревна
Про все моє добро, що там зосталось,
Зненацька вирвала мене з обіймів
Дружини вірної. Спливло півроку,
Коли вона (знесилившись майже
Під карою солодкою, що всі
Несуть жінки) зібралася в дорогу,
І скоро теж до мене прибула.
Щасливою вона невдовзі стала
Синів двох матір'ю, таких подібних,
Що їх ніхто не зміг би розрізнити.
У тім же домі в ту ж таки годину
Іще одна страшенно бідна жінка
Так само народила двох близнят,
Також напрочуд, надзвичайно схожих.
Я їх купив у тих батьків убогих,
Щоб слуг із них моїм синам зробити.
Жона моя, пишаючись дітьми,
Все домагалась день при дні, щоб ми
Мерщій верталися додому; леле!..
На жаль, я згоду дав занадто швидко...
І посідали ми на корабель.
Не встигли ще ми відпливти й на милю,
Як враз побачили в морській безодні,
Усім вітрам покірній, знак лихий,
Який нам віщував трагічну гибель.
Що далі, то все менше залишалось
Надії нам: з похмурого-бо неба
Лилося тьмяне світло і вливало
Нам в душі злякані жахливу певність,
Що нас чекає неминуча смерть.
Я сам охоче б кинувсь їй в обійми,
Але жони моєї голосіння,

Яка оплакувала наперед
Те, що здавалося їй неминучим,
Й квиління жалібне моїх дітей,
Хоч ті й не розуміли небезпеки, —
Примусили шукати зволікання
Для мене і для них; лиш зволікання.
Бо не було ніякого рятунку!
Матроси в човен кинулись одразу.
Й лишилися ми самі на кораблі,
Що заринав поволі в люті хвилі.
Жона моя, турбуючись найбільше
Про меншого з близняток, прив'язала
Його з одним із куплених хлоп'ят
До щогли запасної, що на суднах
На шторму випадок тримають. Я ж
Зробив те саме з іншими двома.
Дітей так розмістивши, я й дружина,
З обох синів не зводячи очей,
Також до тої щогли прив'язались
З обох кінців та й віддалися хвилям,
Що, як здавалось, нас несли в Корінф.
Аж ось засяло над землею сонце
І розігнало геть всі згубні хмари,
І враз його проміння життєдайне
Угамувало хвилі, й вдалині
Ми вгледіли два кораблі, які
Пливали назустріч нам: один — з Корінфа,
А другий — з Епідавра. Та раніш,
Ніж підійшли вони... О горе, горе!..
Дозволь на цьому розповідь скінчити...
Вгадай кінець... Несила говорити...

Князь

Ні, далі говори, не обривай;
Як не помилувать, то пожаліть я можу.

Егеон

О, якби й боги вчинили
Так, — я тепер не називав би їх
Жорстокими до нас! Тим кораблям
Лиш десять миль лишалось доплисти,
Як раптом ми наскочили на скелю,
І, вдарившись об неї, розламалось
Навпіл суденце наше нещасливе,
І, розлучивши нас несправедливо,
З нас кожному Фортуна залишила
І чим радить в житті, і чим боліти.
Тоді із половинок двох її,
Що менший на собі несла вантаж,
Але не менше горе, значно швидше
Вперед погнало вітром; я побачив,
Як підібрали їх всіх трьох рибалки
З Корінфа, як мені здалось. Аж ось
І взяв нас другий корабель, нарешті;
Як тільки моряки на нім дізнались,
Кого їм пощастило врятувати,
Вони до нас привітні вельми стали
Й хотіли навіть відібрати в рибалок
Мою жону; одначе корабель
Не досить легко йшов під парусами,
То й довелось їм правувать додому.
Отак я своє щастя загубив;
Мое життя продовжила зла доля,
Щоб міг розповісти про власне горе.

Князь

В ім'я всіх тих, за ким ти вболіваєш,
Будь ласка, розкажи мені докладно,
Що сталось далі з ними і з тобою.